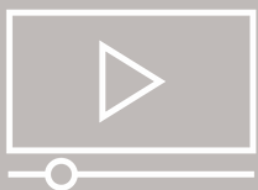

MEDIJŲ IR INFORMACINIO RAŠTINGUMO UGDYMO VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE MODELIS

PARENGĖ

RŪTA BEINORIŪTĖ IR GRETA KUNDROTAITĖ

2020 M. RUGSĖJIS

ŠIS MODELIS YRA PROGRAMOS „KURK LIETUVAI“ PROJEKTO „MEDIJŲ IR
INFORMACINIO RAŠTINGUMO UGDYMO KULTŪROS ĮSTAIGOSE
MODELIO KŪRIMAS“ KULTŪROS MINISTERIJOJE DALIS

MEDIJŲ IR INFORMACINIO RAŠTINGUMO UGDYMO VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE MODELIS

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Biblioteka¹ – įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas juridinis asmuo, veikiantis informacijos sklaidos, kultūros, mokslo ir švietimo srityse ir vykdamas bibliotekų veiklą, arba juridinio asmens, turinčio teisę vykdyti bibliotekų veiklą, struktūrinis padalinys, t. y. nacionalinė biblioteka, akademinės bibliotekos, apskričių ir savivaldybių viešosios bibliotekos, jų filialai.

Bibliotekininkas² – fizinis asmuo, dirbantis bibliotekoje ir atliekantis bibliotekinį darbą ar jį administruojantis.

Bibliotekų veikla³ – kultūrinių ir edukacinių programų organizavimas ir kultūros plėtra, galimybės naudotis viešaisiais informacijos šaltiniais, nepaisant informacijos pateikimo būdo, formos ir laikmenos, neatsižvelgiant į autorių ar užfiksuočių žinių politinę ar ideologinę orientaciją, užtikrinimas; fizinių ir juridinių asmenų lygių teisių naudotis teisės aktų nustatyta tvarka teikiamomis nemokamomis visuomenės švietimui, sociokultūrinei edukacijai, moksliniams tyrimams bei asmenybės ugdymui reikalingomis paslaugomis ir informacija užtikrinimas.

Dezinformacija⁴ – įrodoma neteisinga arba klaidinanti informacija, kuriama, pateikiama ir skleidžiama siekiant ekonominės naudos arba tyčia apgauti visuomenę.

Kompetencija⁵ – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma.

Kvalifikacija⁶ – Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka pripažįstama asmens turimų kompetencijų arba profesinės patirties ir turimų kompetencijų, reikalingų tam tikrai veiklai, visuma.

Medija⁷ – komunikacijos priemonė arba kanalas – informacijos siuntėjo ir gavėjo tarpininkas, turintis savo informacijos kodavimo ir sklaidos sistemą; medijos yra tarpasmeninės (telefonas) ir masinės (radijas, spauda, televizija; jų visuma vadinama žiniasklaida);

Medijų edukacija⁸ – procesas, kurio metu yra mokoma ir mokomasi suprasti medijas;

¹ Žr. Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.5A04D7CC7EF6?faces-redirect=true>

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Žr. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonę. „Europos kova su internetine dezinformacija“ (COM(2018) 236 final): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018AE2425&qid=1598442771275&from=LT>

⁵ Žr. Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a0ef9bb0789111eaa38ed97835ec4df6?>

⁶ Ibid.

⁷ Žr. „Tarpautinių žodžių žodyną“ (Vilnius, 2013, p. 517).

⁸ Žr. Buckingham, D. (2013) „Media education: Literacy, learning and contemporary culture, John Wiley & Sons“.

Medijų ir informacinis raštingumas⁹ – būtinosios kompetencijos (žinios, gebėjimai ir nuostatos), įgalinančios piliečius efektyviai naudotis medijomis, žiniasklaida ir kitais informacijos šaltiniais (bibliotekomis, archyvais, muziejais), susijusios su kritinio mąstymo ir mokymosi visą gyvenimą gebėjimais, reikalingais socializacijai ir aktyviam gyvenimui pilietinėje visuomenėje.

MIR Kompetencijų centras – tai ekspertinė institucija, atliekanti nacionalinius ir tarptautinius medijų ir informacinio raštingumo ugdymo tyrimus ir analizes, organizuojanti bei koordinuojanti medijų ir informacinio raštingumo ugdymo procesą Lietuvos viešosiose bibliotekose.

Neformalusis švietimas¹⁰ – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas.

Skaitmeninė kompetencija¹¹ (angl. *digital competence*) gali būti apibrėžiama kaip informacinių ir ryšių technologijomis (toliau – IRT) grįsta gebėjimų ir įgūdžių visuma. Tai patikimas, esminis ir kūrybiškas IRT naudojimas sprendžiant uždavinius, susijusius su darbu, mokymusi, poilsiu ir dalyvavimu visuomenėje. Skaitmeninė kompetencija yra esminė, transversali kompetencija, padedanti įgyti kitų esminių kompetencijų (pvz., kalbos, matematika, mokymasis mokytis ir kt.

Specialiosios kompetencijos¹² – kompetencijos, kurios leidžia asmeniui dirbti profesiniame (kultūros) lauke, konkrečioje kultūros srityje.

Profesinės kompetencijos¹³ – gebėjimas spręsti konkrečių profesinių užduočių kompleksą, kuris yra pagrįstas integruotomis žiniomis, įgūdžiais ir patirtimi, taip pat asmeninėmis savybėmis, leidžiančiomis efektyviai atlikti specifines profesinės ir praktinės veiklas. Profesinė kompetencija – gebėjimas atlikti konkrečias profesinės (kultūrinės) veiklos ir / arba pareigų funkcijas.

Viešoji biblioteka¹⁴ – visiems vartotojams prieinama biblioteka, kaupianti ir sauganti universalų teritorijos (apskrities, savivaldybės), kurioje ji yra, bendruomenės poreikius tenkinantį dokumentų fondą, teikianti gyventojams informacijos ir viešosios interneto prieigos paslaugas, vykdanči kraštotyros, sociokultūrinės edukacijos, skaitymo skatinimo, informacinio raštingumo ir kitas su bibliotekų veikla susijusias neformaliojo švietimo programas ir projektus.

⁹ Žr. Ugdymo plėtotės centras (2015) „Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo metodinė medžiaga“: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/medijurastingumaslt_leidiny.pdf

¹⁰ Žr. Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programą.

¹¹ Žr. DIGCOMP: EC Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies (2010) „A conceptual framework and descriptors of digital competence“. Prieiga internete: www.jrc.ec.europa.eu

¹² Žr. Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programą.

¹³ Ibid.

¹⁴ Žr. Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymą

IVADAS

Šis Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo viešosiose bibliotekose modelis (toliau – Modelis) parengtas siekiant nustatyti medijų ir informacinio raštingumo (toliau – MIR) ugdymo šalies viešosiose bibliotekose procesus ruošiant ir įgyvendinant Medijų edukacijos programą (toliau – Programa). Ši Programa skatins MIR gebėjimų ugdymą Lietuvos viešosiose bibliotekose, bibliotekos specialistų parengimą, jų MIR kompetencijų didinimą, MIR veiklų finansavimą, MIR metodinės medžiagos kūrimą.

Šiam modeliui keliami uždaviniai:

- Įvardinti pagrindines Programos kryptis, užtikrinančias visuomenės MIR kompetencijų ugdymą viešosiose bibliotekose;
- Įvardinti pagrindines funkcijas, kurias, įgyvendinant Programą, bibliotekų tinklo struktūros rėmuose atlieka viešosios bibliotekos ir kiti Programos dalyviai;
- Išskirti MIR kompetencijas, kurios yra reikalingos bibliotekų darbuotojams įgyvendintiems Programą;
- Pateikti rekomendacijas tolimesniems žingsniams įgyvendinant Modelį Lietuvos viešosiose bibliotekose.

Rengiant Modelį, atsižvelgiama į žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygį Lietuvoje¹⁵, 2019 m. priimtą Lietuvos kultūros strategiją ir joje numatytas MIR ugdymo raidos kryptis, Bibliotekų plėtros strategines kryptis 2016–2022 metams, Lietuvos nacionalinės bibliotekos medijų ir informacinio raštingumo strategines kryptis 2019–2023 metams, Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programą, „Kurk Lietuvai“ programos 2020 m. balandžio mėn. atliktą MIR ugdymo Lietuvoje esamos situacijos analizę, 2020 m. birželio mėn. atliktos viešųjų bibliotekų apklausos rezultatus bei 2020 m. birželio mėn. vykusios viešosios konsultacijos-diskusijos¹⁶ metu gautus pasiūlymus dėl modelio rengimo, Europos Sąjungos Tarybos 2020 m. gegužės mėn. priimtas išvadas dėl medijų raštingumo nuolat besikeičiančiame pasaulyje, UNESCO „Pasaulinė medijų ir informacijos raštingumo vertinimo sistema: šalies pasirengimas ir kompetencijos“ gaires ir gerosios patirties pavyzdžius.

MEDIJŲ IR INFORMACINIO RAŠTINGUMO SAŲOKA

Medijų turinys šiandien dažnai apjungia kelias komunikacijos formas vienu metu – vaizdo (ilustracijos ar video), garso (garsai, muzika ar kalba) ir rašto (tai kas parašyta). Todėl, kaip pastebi akademikas David Buckingham, pasitelkiant medijų edukaciją (angl. *media education*) siekiama išugdyti visapusiškas kompetencijas, kurios padėtų žmonėms suprasti ne tik spaudą, bet ir kitas medijų formas, kuriose naudojami vaizdai, garsai. Žinios, įgūdžiai ir kompetencijos, reikalingos naudojantis ir interpretuojant medijas, priskiriamos terminui medijų

¹⁵ SPINTER tyrimai, EKT (2017) „Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimas“. Prieiga internete: http://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/Ziniasklaidos_vartojimas12_galutine.pdf

¹⁶ „Kurk Lietuvai“ (2020) „Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo vystymas aptartas diskusijoje“. Prieiga internete: <http://kurkl.lt/2020/07/07/mediju-ir-informacinio-rastingumo-ugdymo-vystymas-salies-bibliotekose-aptartas-diskusijoje/>

raštingumas¹⁷. Medijų ir informacinio raštingumo ir su juo susijusių gebėjimų ugdymas vyksta medijų edukacijos pagalba. Taigi, medijų edukacija yra procesas, kurio metu yra mokoma ir mokomasi suprasti medijas, o medijų raštingumas (įgyti gebėjimai) – šio proceso rezultatas.

Medijų raštingumas, pasak Buckingham, nėra tik apie medijų vartojimą (informacijos ir medijų turinio gavimą ir naudojimą), bet ir apie gebėjimus kurti (rengti, rašyti) medijų turinį. Todėl, medijų edukacijos procese svarbu ugdyti abu: kritinį turinio vertinimą ir aktyvų dalyvavimą jo kūrime. Tokių gebėjimų ugdymas padeda medijų vartotojams priimti pagrįstus sprendimus ir įgalina juos pačius tapti medijų kūrėjais, vystant žmonių kritiškumo ir kūrybiškumo gebėjimus¹⁸.

UNESCO vertinimu, naudojimas informacinėmis ir ryšių technologijomis (IRT) socialiniame, kultūriniame, ekonominiame ir politiniame gyvenime yra informacinės visuomenės, kuri yra atvira, išsilavinusi ir nuolat besimokanti, bruožas. Skaitmeninėms technologijoms keičiant tai, kaip mes gauname informaciją, svarbu užtikrinti, kad kiekvienas vartotojas supranta ir moka naudotis skaitmenine žiniasklaida. Visuomenė šiame skaitmeniniame amžiuje turi būti raštinga šioje srityje – turėti įgūdžius naudotis technologijomis ir jas taikant pasiekti medijų turinį bei prisidėti prie informacijos kūrimo⁸.

Europos Komisija išskiria medijų raštingumą, kaip itin svarbų elementą ekonominio augimo užtikrinimui ir darbo vietų kūrimui. Šiandien prie medijų raštingumo įprastai prijungiamas ir kitas terminas – informacinis raštingumas (angl. *information literacy*) ir naudojama bendrinė medijų ir informacinio raštingumo (angl. *media and information literacy*) sąvoka, kuri apima prieigą prie medijų ir žiniasklaidos (spaudos, televizijos, radijo, interneto) ir mokėjimą jomis naudotis. Dėl šių terminų glaudaus ryšio vyrauja praktika, kaip ir UNESCO, vartoti sudėtinį medijų ir informacinio raštingumo (angl. *media and information literacy, MIL*) – MIR – terminą. Pagal UNESCO, toks terminas apima „visas medijas ir žiniasklaidą (spauda, radijo ir televizijos laidos, kino filmai, reklama, internetas ir kt.) ir kitus informacijos teikėjus (įskaitant bibliotekas, archyvus, muziejus) nepriklausomai nuo naudojamų informacijos perdavimo technologijų.“

UNESCO informacinį raštingumą ir medijų raštingumą apibūdina taip:

<p>Informacinis raštingumas (angl. <i>information literacy</i>)</p> <p>gebėjimas identifikuoti, gauti, vertinti, atrinkti ir etiškai bei atsakingai naudoti reikalingą informaciją iš įvairių informacijos šaltinių. Tai įgalina žmones pasiekti asmeninių, socialinių, darbo ir švietimo tikslų. Tai viena iš pagrindinių žmogaus teisių skaitmeniniame pasaulyje.”</p>	<p>Medijų raštingumas (angl. <i>media literacy</i>)</p> <p>gebėjimas suvokti medijų vaidmenį ir funkcijas demokratinėje visuomenėje, suprasti sąlygas, kuriomis medijos gali atlikti savo funkcijas; kritiškai vertinti medijų turinį; bendradarbiauti su medijomis skleidžiant demokratiją ir išreiškiant save; turėti įgūdžių (ir naudoti IT) turiniui sukurti.”</p>
---	---

¹⁷ Buckingham, D. (2013) „Media education: Literacy, learning and contemporary culture, John Wiley & Sons“.

¹⁸ Ibid.

2020 m. birželio mėn. vykusios viešosios konsultacijos-diskusijos metu išreikštas vieningos MIR sąvokos apibrėžimo ir naudojimo poreikis. Dėl didelės UNESCO sąvokos aprėpties, tolimesniam Programos vystymui siūloma vadovautis Švedijos medijų tarybos suformuluotu MIR apibrėžimu, kurį Ugdymo plėtotės centro (UPC) pristatė metodinėje medžiagoje parengtoje įgyvendinant projektą „Medijų ir informacinio raštingumo ugdymas“¹⁹. Šią sąvoką pateikiame žemiau:

Medijų ir informacinis raštingumas – būtinosios kompetencijos (žinios, gebėjimai ir nuostatos), įgalinančios piliečius efektyviai naudotis medijomis, žiniasklaida ir kitais informacijos šaltiniais (bibliotekomis, archyvais, muziejais), susijusios su kritinio mąstymo ir mokymosi visą gyvenimą gebėjimais, reikalingais socializacijai ir aktyviam gyvenimui pilietinėje visuomenėje.

ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Visa darbo diena arba 7 val. 10 min. per parą – tiek laiko vidutiniškai 2019 m. Lietuvos gyventojai praleido naudojantis įvairiomis medijomis: internetu, vaizdo įrašais ir žaidimais, televizija, socialiniais tinklais, radiju, spauda, rodo „Kantar“ tyrimas²⁰. Medijoms užimant tokią didelę dalį mūsų kasdienio gyvenimo, gebėjimai jomis naudotis, kritiškai vertinti informaciją ir dalyvauti medijų procese tampa kaip niekad svarbūs. MIR sąvoka, remiantis UNESCO apibrėžimu, jungia du glaudžiai susijusius terminus – medijų raštingumą bei informacinį raštingumą. Medijų raštingumo sąvoka siejasi su gebėjimu suvokti medijų funkcijas demokratinėje visuomenėje, kritiškai vertinti medijų turinį ir jį kurti. Antrasis terminas – informacinis raštingumas yra siejamas su gebėjimu identifikuoti, gauti, vertinti ir etiška bei atsakingai naudoti reikalingą informaciją iš įvairių informacijos šaltinių²¹.

Europos Sąjungos Tarybos (toliau – Tarybos) 2020 m. gegužės mėn. priimtose išvadose dėl medijų raštingumo nuolat besikeičiančiame pasaulyje pažymima, kad technologinis ir skaitmeninis progresas atnešė didelių pokyčių mūsų gyvenimuose, naujosios medijos ir komunikacijos platformoms keičiant tai, kaip kuriamas, platinamas ir vartojamas turinys²². Tokie pokyčiai atnešė ne tik daug naujų galimybių piliečiams komunikuojant, ieškant, kuriant ar skleidžiant įvairų turinį, bet kartu su šiais teikiamais privalumais skaitmenizacija atnešė ir naujų iššūkių, tokių kaip dezinformacija, manipuliacija ir neapykantos kalba²³. Šis skaitmeninis ir technologinis progresas ir jo keliami pokyčiai reikalauja nuolatinio piliečių prisitaikymo – naujoje

¹⁹ Ugdymo plėtotės centras (2015) „Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo metodinė medžiaga“: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/medijurastingumaslt_leidiny.pdf, psl. 5.

²⁰ Kantar TNS tyrimo duomenys (2019) cituojama „Verslo žinios“ straipsnyje „Medijoms skiriami daugiau laiko nei miegui“. Prieiga internete: <https://www.vz.lt/rinkodara/medijos/2019/09/21/medijoms-skiriame-daugiau-laiko-nei-miegui>

²¹ Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, „Medijų ir informacinis raštingumas“: <https://unesco.lt/komunikacija-ir-informacija/mediju-ir-informacinis-rastingumas>.

²² Europos Sąjungos Taryba (2020) „Council conclusions on media literacy in an ever-changing world“. Prieiga internete: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG0609\(04\)&rid=9](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG0609(04)&rid=9)

²³ Ibid.

medijų ekosistemoje žmonės susiduria su informacijos pertekliumi, tad tampa sunku suprasti naujienas ir rasti patikimus naujienų šaltinius bei kokybišką turinį²⁴.

Globalios krizės, COVID-19 pandemijos metu, piliečiams susiduriant su dideliais informacijos srautais ir intensyvėjančia dezinformacija, poreikis sistemiskam medijų informacinio raštingumo ugdymui tik dar labiau išryškėjo. Pasak Tarybos išvadų, reikalingas ne tik sistemiskas požiūris į medijų raštingumą, bet ir bendradarbiavimas tarp internetinių platformų, ekspertų ir kompetingų institucijų bei nepriklausomų faktų tikrinimo procedūrų vystymas, siekiant sumažinti dezinformacijos sklaidą internete, nepažeidžiant saviraiškos laisvės principų.

Šiuolaikinių skaitmeninių iššūkių akivaizdoje, reikalingos bendros pastangos apjungiant žinias ir įgūdžius, kurie galėtų padėti įgalinti įvairaus amžiaus piliečius pasiekti, pasirinkti, suprasti informaciją, naudotis informacija ir skirtingomis medijų formomis atsakingai, o šiuos gebėjimus ir apjungia medijų raštingumo sąvoka²⁵. Šis skėtinis terminas apjungia technines, kognityvines, socialines, pilietines, etines ir kūrybines kompetencijas, kurios ir suteikia gebėjimą pasiekti ir naudotis informacija efektyviai, saugiai ir atsakingai kurti ir dalintis medijų turiniu skirtingose platformose²⁶.

Išvadose pažymima, kad svarbu kurti sistemas ir modelius paremtus mokymosi visą gyvenimą principais, įtraukiančius medijų raštingumą ir užtikrinančius medijų raštingumo ugdymo prieinamumą visoms amžiaus grupėms, padedant joms įgyti įgūdžių leidžiančių suprasti ir susigaudyti sudėtingoje šiuolaikinėje medijų aplinkoje. Tam reikalingas didesnis skirtingų suinteresuotų šalių, kurios gali pasiekti piliečius iš įvairaus amžiaus grupių, įsitraukimas. Išvadose teigiama, kad tokiomis piliečius įtraukiančiomis suinteresuotomis šalimis gali būti kultūros įstaigos (pavyzdžiui: muziejai, bibliotekos, kino teatrai), turinčios infrastruktūrą bei didelį visuomenės pasitikėjimą, todėl šalys turėtų skatinti šias įstaigas gerinti medijų raštingumo ugdymo situaciją šalyse, įtraukiant jį į savo paslaugas ir veiklas. Tą daryti šalis-nares Taryba skatina palaikant medijų raštingumo ugdymo medžiagos kūrimą ir vystymą bei sisteminio požiūrio į skirtingų sričių specialistų kompetencijas vystymą, stiprinant bibliotekų, muziejų, jaunimo darbuotojų, medijų raštingumo ekspertų, žurnalistų vaidmenį ugdant piliečių raštingumą MIR srityje.

Visuomenės gebėjimas suprasti medijas, kritiškai vertinti informaciją ir dalyvauti medijų procesuose yra svarbūs aspektai demokratijos užtikrinimui, nacionaliniam saugumui bei pilietiškumo skatinimui. Šie aspektai yra akcentuojami ir valstybės strateginiuose dokumentuose. Nacionaliniame pažangos plane (NPP) 2021-2030 metams visuomenės kritinio mąstymo ir atsparumo informacinėms atakoms stiprinimas yra įvardijamas kaip vienas iš dešimtojo strateginio tikslo „Stiprinti nacionalinį saugumą“ uždavinių.

2017 m. patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plane taip pat numatyta stiprinti kritinio mąstymo gebėjimus: 5.3.2. Darbas. „Visuomenės kritinio

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

mąstymo ir atsparumo informacinėms grėsmėms stiprinimas, medijų ir informacinio raštingumo ugdymas²⁷.

Kultūros ministro vadovaujamos darbo grupės parengtoje ir 2019 m. birželio mėn. patvirtintoje Lietuvos kultūros politikos strategijoje trečiasis strategijos tikslas numato savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinio mąstymo ir pilietiškumo formavimą. Šio tikslo pirmuoju uždaviniu siekiama stiprinti gyventojų ir institucijų atsparumą informacinėms grėsmėms, pilietinį aktyvumą ir žinias. Šioje strategijoje pažymima, kad šalies bibliotekos yra didžiausia valstybės informacinė infrastruktūra, užtikrinanti, kad visi Lietuvos gyventojai galėtų naudotis informaciniais šaltiniais ir paslaugomis, gautų kokybišką ir patikimą informaciją. Turėdamos patirties ir kompetencijų, turtingą mokymosi aplinką, bibliotekos galėtų tapti visuomenės medijų ir informacinio raštingumo ugdymo koordinatorėmis, todėl ypač svarbu pritaikyti bibliotekų turimus išteklius stiprinant gyventojų medijų ir informacinio raštingumo, kritinio mąstymo, atsparumo informacinėms grėsmėms kompetencijas.

Bibliotekų potencialas MIR ugdymo srityje pažymimas ir Bibliotekų plėtros strateginėse kryptyse 2016-2022 metams. Pastarajame dokumente teigiama, kad „bibliotekos galėtų tapti visuomenės medijų ir informacinio raštingumo ugdymo koordinatorėmis, aktyviomis mokymo(si) dalyvėmis, gebančiomis derinti skirtingas mokymo(si) formas, integruoti medijų ir informacinio raštingumo ugdymą į formalųjį ir neformalųjį švietimą“²⁸.

MIR LYGIS LIETUVOJE

2017 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos vykdytas Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimas rodo, kad Lietuvos piliečiai aktyviai naudojami tiek tradicinėmis, tiek naujosiomis medijomis. Lietuvos visuomenė naudojami įvairiais žiniasklaidos ir komunikavimo įrankiais – mobilusis telefonas, televizija, interneto naudojimas stacionariuose prietaisuose bei radijo klausymasis vertintini kaip universaliai paplitę žiniasklaidos ir komunikavimo įrankiai²⁹. Prognozuojama, kad jau artimiausiu metu tokiu įrankiu taps ir internetas mobiliajame telefone³⁰. Svarbiausiais informacijos šaltiniais Lietuvos piliečiai laiko: televiziją (šaltinio svarba vidutiniškai vertinama 4,5 balo 5 balų skalėje), internetą (4,1) ir radiją (4,1). Mažesnė svarba teikiama laikraščiams / žurnalams (3,7)³¹. Vertinant informacijos šaltinius internete, Lietuvos piliečiai svarbiausiais laiko žinių portalus (4,0 balo 5 balų skalėje). Vidutinės svarbos šaltiniais įvertinti socialiniai tinklai (3,1). Mažiau svarbiais šaltiniais laikomi tinklaraščiai, blogai (2,4) ir diskusijų forumai (2,1)³².

Nors pastebima, kad Lietuvos visuomenė aktyviai naudojami medijomis, absoliuti dauguma išlieka pasyvūs vartotojai: tik 15 proc. respondentų teigė patys sukūrę vaizdinę ar garsinę

²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/efe9ff4107be11e78352864fdc41e502?jfwid=q8i88lp51>

²⁸ Žr. Bibliotekų plėtros strateginės kryptys 2016–2022 metams. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9363821010a111e6aa14e8b63147ee94>

²⁹ SPINTER tyrimai, EKT (2017) „Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimas“, p. 17.

³⁰ Ibid

³¹ Ibid p.9.

³² Ibid p. 10.

medžiaga, 8 proc. pasirašė peticiją ar komentavo politinį ar pilietinį klausimą internete. Pastebima ir tai, kad vartodami žiniasklaidą gyventojai nėra kritiški: gyventojai gana retai pastebi faktų pateikimo skirtumus skirtinguose informacijos šaltiniuose, o pastebėtus skirtumus 68 proc. teigė ignoruojantys. „Netikras žinias“ (angl. *fake news*) Lietuvos gyventojai pastebi retai: 15 proc. respondentų teigė žiniasklaidos priemonėse susidūrę su „netikromis naujienomis“; internete „netikras naujienas“ pastebėjo kas penktas (19 proc.) tyrimo dalyvis³³. Lietuvos visuomenė nėra kritiška ir žiniasklaidos priemonėms: gyventojai labiausiai akcentuoja žiniasklaidos priemonių informacinę, pramoginę ir švietėjišką funkciją (vertinimai 3,9–4,2 5 balų skalėje), rečiau žiniasklaidos priemonės vertinamos kaip įtakos darymo priemonės (3,5).

„Kurk Lietuvai“ projekto Kultūros ministerijoje komandai atlikus MIR iniciatyvų, vykusių nuo 2019 m. sausio iki 2020 m. kovo mėn. vertinimą³⁴ paaiškėjo, jog vien šiuo laikotarpiu veikė virš 30 skirtingų organizacijų, institucijų bei kultūros įstaigų, kurios vykdė ar vykdo 43 iniciatyvas medijų ar informacinio raštingumo srityje. Tačiau, nors ši tema tampa itin aktuali, įtraukianti skirtingus veikėjus iš nevyriausybinių, viešojo, kultūros ir kitų sektorių organizuojant įvairias veiklas, vis dar sunku išmatuoti šių veiklų efektyvumą ir jų atnešamus rezultatus šalyje.

Atliktos analizės duomenimis, organizuojant veiklas aiškiai išskiriama vaikų ir jaunimo (15) grupė, kaip tikslinė auditorija. Kaip pastebėta viešosios konsultacijos-diskusijos metu, dvi didelės tikslinės grupės – suaugusieji ir vyresnio amžiaus žmonės – lieka MIR iniciatyvų pašonėje, nes veiklų kurios adresuotų šių grupių MIR ugdymo poreikius matoma mažai, o didelė jų dalis išskirtinai telkia dėmesį į skaitmeninių įgūdžių ugdymą. Analizuojamos iniciatyvos daugiausia dėmesio skyrė kritinio vertinimo sričiai – daugiau nei pusė iniciatyvų adresavo kritinį informacijos vertinimą ir jo svarbą adresuojant, tokius iššūkius kaip dezinformacija, „netikros naujienos“, propaganda ir kt. Mažiau dėmesio skirta auditorijų kūrybiškumo (pvz., turinio kūrimo) gebėjimams ugdyti.

Atlikus analizę, pastebima, kad Lietuvoje yra aktyvių organizacijų ir sėkmingų iniciatyvų, tačiau jų pasiekiamumas ir veiksmingumas plačiosios visuomenės kontekste šiandien nėra didelis. Didžioji dalis analizuojamų iniciatyvų yra trumpalaikės, projektinio tipo veiklos, kurios nebūtinai užtikrina tvarumą. Ekspertai sutinka, MIR ugdymas – ilgalaikis ir daugialypis procesas, kuriam reikia aiškios valstybės vizijos, įvairių šalių įsitraukimo, veiklų koordinavimo, skirtingų tikslinių grupių adresavimo, pasiekiant įvairaus amžiaus grupes iš įvairių regionų. Todėl, kalbant apie tolimesnį MIR ugdymą Lietuvoje, turime ieškoti būdų, kaip MIR iniciatyvomis pasiekti didesnę Lietuvos visuomenės dalį, o tai daryti ilgalaikėmis sistemingomis priemonėmis, kurios atneštų siektiną pokytį ir užtikrintų didesnę tvarumą MIR ugdyme.

Bibliotekų plėtros strateginėse kryptyse 2016-2022 metams pažymima, jog šalyje vis dar nėra sistemiškos MIR ugdymo politikos, o egzistuojant palaikančio visuomenės požiūrio bei žmogiškųjų ir mokymo(si) išteklių stygiaus problemoms, sistemiskam MIR ugdymui galimybių gali

³³ Ibid. p. 58.

³⁴ „Kurk Lietuvai“ (2020) „Medijų ir informacinis raštingumas Lietuvoje: esamos situacijos analizė“. Prieiga internete: <http://kurklt.lt/wp-content/uploads/2020/05/MIR-esamos-situacijos-analize.pdf>

atverti didesnis bibliotekų tinklo, turinčio tankiai išvystytą infrastruktūrą visoje Lietuvoje, vartotojų vertinamo itin palankiai bei kasmet lankomo daugiau nei trečdaliao visuomenės, įsitraukimas.

BIBLIOTEKŲ POTENCIALAS MIR SRITYJE

Biblioteka yra ne tik informacijos perdavimo, tačiau ir demokratijos, kultūros puoselėjimo bei edukacijos erdvė, o bibliotekininkas atlieka svarbų vaidmenį ne tik reguliuojant informacijos srautus, tačiau ir užtikrinant pozityvų pokytį bendruomenėje. Lietuvoje šiuo metu veikia 1240 viešųjų bibliotekų, iš kurių beveik 1000 yra įsikūrusios kaimo vietovėse – tai tankiausias kultūros įstaigų tinklas Lietuvoje. 2019 m. „Kantar“ atlikto bibliotekų lankytojų tyrimo³⁵ metu nustatyta, kad bibliotekos teikiamas paslaugas lankytojai vertina labai gerai (9,5 balo iš 10). Geriausiai bibliotekoje yra vertinamos bibliotekininkų konsultacijos, bendra aptarnavimo kokybė ir bibliotekų organizuojami renginiai bei mokymai, o biblioteką lankytojai lanko bendravimo ir laisvalaikio praleidimo, taip pat švietimo ir mokslo tikslais. Toks bibliotekų įvertinimas tik pažymi bibliotekos, kaip svarbaus kultūros ir edukacijos centro, vaidmenį, ypač kaimo vietovėse.

Nors pirminis bibliotekos vaidmuo – buvimas informacijos saugojimo ir perdavimo visuomenei centru – išlieka, dėl vis didėjančios skaitmenizacijos bei informacijos sklaidos tinklų visuomenėje jis vis kinta. Bibliotekai tenka dar viena svarbi užduotis – prisidėti prie kritiškai mąstančios visuomenės, gebančios atsirinkti ir tinkamai interpretuoti gaunamą informaciją, ugdymo. Bibliotekininko kaip konsultanto vaidmuo čia itin svarbus, siekiant įgalinti turimą bibliotekos erdvę gyventojų MIR įgūdžiams lavinti.

Svarbu yra įvertinti ir bibliotekininko galimybes bei pasirengimą tapti MIR edukatoriumi vietos bibliotekoje bei bendruomenėje. 2020 m. birželio mėnesį atliktoje viešųjų bibliotekų MIR ugdymo galimybių apklausoje³⁶ buvo įvardinta, kad vienas iš pagrindinių iššūkių, ribojančių viešųjų bibliotekų galimybes veikti MIR srityje yra didelis darbuotojų užimtumas (60 proc.) ir informacijos bei metodinės medžiagos apie MIR trūkumas (43 proc.). Pagrindinės skatinamosios priemonės vykdyti MIR veiklą, bibliotekininkų teigimu, būtų bibliotekininkų apmokymas (75 proc.) ir finansinė parama (72 proc.). Bendra bibliotekų strategija bei parengtas veiklos planas taip pat paskatintų beveik pusę bibliotekų (45 proc.) aktyviau įsitraukti į šį procesą.

PROGRAMOS ĮGYVENDINTOJŲ FUNKCIJOS

Remiantis Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymu, Lietuvos bibliotekų sistemą galima išskirti į tris lygius:

³⁵ „Kantar“ Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos užsakymu 2019 m. atlikto tyrimo duomenys: <https://www.lnb.lt/naujienos/5059-naujausias-tyrimas-rodo-viesosios-bibliotekos-gerina-lankytoju-gyvenimo-kokybe>

³⁶ „Kurk Lietuvai“ 2020 m. atlikta Lietuvos „Viešųjų bibliotekų galimybių medijų ir informacinio raštingumo srityje apklausa“: <http://kurklit.lt/wp-content/uploads/2020/07/Apklausos-ap%C5%BEvalga-%E2%80%93-MIR-ugdymas-vie%C5%A1osiose-bibliotekose.pdf>

1 pav. Lietuvos bibliotekų bibliotekos schema, remiantis „Libitop“ 2012 m. tyrimu³⁷. Išskirtos į MIR ugdymo modelį įtrauktos viešosios bibliotekos.

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka (toliau – LNB) ir apskričių viešosios bibliotekos (toliau – AVB) atlieka išskirtinį vaidmenį Lietuvos bibliotekų tinkle, nes jos teikia paslaugas ne tik vartotojams, tačiau ir pačioms viešosioms bibliotekoms. Šių bibliotekų grandžių bendradarbiavimas padeda užtikrinti bibliotekų tinklo koordinavimą ir plėtrą bei padeda įgyvendinti programinius pokyčius bibliotekose.

Įstatymu nustatyta tvarka, LNB yra numatyta teikti metodinę pagalbą bibliotekoms, kaupti statistinius duomenis, standartizuoti bibliotekų veiklą. Remiantis tokiu apibrėžimu, LNB yra traktuojama kaip bibliotekų kompetencijų centras įvairiose su bibliotekų veikla susijusiose srityse.

AVB, pagal įstatymo numatytas funkcijas, užima regionų koordinatoriaus vaidmenį, teikianti metodinę pagalbą ir informaciją savivaldybių viešosioms bibliotekoms, užtikrinti LNB teikiamos informacijos perdavimą savivaldybių bibliotekoms.

Lietuvos aklųjų biblioteka (toliau – LAB) – tai specialioji valstybinės reikšmės biblioteka, kurios paskirtis – tenkinti asmenų, negalinčių skaityti įprasto spausdinto teksto dėl sensorinių (aklumo, silpnaregystės), fizinių funkcijų, raidos, kompleksinių sutrikimų ir kitų įgimtų ar įgytų sveikatos sutrikimų bei mokymosi sunkumų, kultūrinius ir informacinius poreikius³⁸.

Atsižvelgus į šias numatytas ir jau įgyvendinamas bibliotekų funkcijas bei siekiant MIR ugdymą integruoti į Lietuvos bibliotekų tinklo veiklas, siūlome pridėti ir įgyvendinti žemiau nurodytas funkcijas.

1. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka – Kompetencijų centras

Modeliu siekiama sustiprinti LNB kaip Kompetencijų centro vaidmenį, kuris užtikrina MIR ugdymo gairių nustatymą ir koordinavimą Lietuvos viešosiose bibliotekose.

³⁷ dr. Zinaida Manžuch, dr. Elena Macevičiūtė, Benas Adomavičius (2012) „Lietuvos valstybinės reikšmės ir apskričių viešųjų bibliotekų plėtros veiksmų ir tendencijų analizė“. Prieiga internete:

http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Biblioteku_veiksniu_ir_tendenciju_analize.pdf

³⁸ Žr. informaciją LAB internetiniame puslapyje: <https://www.labiblioteka.lt/apie-biblioteka/misija-ir-tikslai/60>

Siūlome, kad MIR ugdymo srityje LNB kaip Kompetencijų centras įgyvendintų šias funkcijas³⁹:

- Bendradarbiauti su valstybės institucijomis, siekiant užtikrinti kokybišką MIR ugdymą Lietuvos bibliotekose bei prisidėti prie nacionalinių strateginių tikslų įgyvendinimo MIR srityje;
- Koordinuoti MIR ugdymo veiklas viešųjų bibliotekų tinkle, teikti metodinę medžiagą, įgyvendinti tyrimus šioje srityje;
- Sudaryti ugdomų kompetencijų, kurios reikalingos MIR ugdymo gairių įgyvendinimui, sąrašus, derinti kompetencijų ugdymą pagal kitas ugdymo programas;
- Rengti ir koordinuoti nacionalines MIR viešinimo kampanijas (pvz., nacionalinė medijų savaitė);
- Ieškoti nacionalinių partnerių Programos įgyvendinimui, aktyviai bendradarbiauti su kitais MIR ugdymo organizatoriais;
- Rengti mokymų programas, įgyvendinti bibliotekininkų mokymus, konsultuoti bibliotekininkus su MIR veiklomis susijusiais klausimais;
- Rengti ataskaitas ir informuoti Lietuvos Respublikos kultūros ministeriją apie Programos įgyvendinimo eigą ir rezultatus, pagal nustatytus vertinimo kriterijus;
- Užtikrinti informacijos apie MIR ugdymo gaires ir principus perdavimą iš LNB į AVB ir savivaldybių viešąsias bibliotekas;
- Aktyviai dalyvauti tarptautinėse iniciatyvose ir organizacijose, įgyvendinant tikslus, susijusius su MIR ugdymu.

Svarbu akcentuoti, kad LNB teikia rekomendacinio pobūdžio informaciją ir ragina apskričių ir savivaldybių viešąsias bibliotekas decentralizuotai įgyvendinti veiklas, stengiantis siūlomas metodologijas taikyti, atsižvelgiant į vietos kontekstą (regiono / auditorijos specifiką ir pan.).

2. Apskričių viešosios bibliotekos – MIR ugdymo koordinatorės

Pagrindinė apskričių viešųjų bibliotekų funkcija – bendradarbiaujant su savivaldybių viešosiomis bibliotekomis įgyvendinti Programą nustatytos teritorijos savivaldybių viešosiose bibliotekose keičiantis aktualia informacija, metodine medžiaga bei konsultuojant bibliotekininkus MIR veiklų organizavimo ir įgyvendinimo klausimais. AVB taip pat bendradarbiauja su LNB, teikia grįžtamąjį ryšį apie savivaldybių veiklų įgyvendinimo procesą bei kylančius iššūkius.

Rekomenduojamos funkcijos, kurias AVB įgyvendina MIR ugdymo srityje:

- Bendradarbiaujant su SVB įgyvendinti nacionalinių viešinimo kampanijų veiklas nustatytos teritorijos savivaldybių viešosiose bibliotekose;
- Įgyvendinti mokymo programas regiono bibliotekoms, konsultuoti bibliotekas apie MIR;
- Remiantis LNB nustatytais MIR ugdymo gairėmis, vykdyti bibliotekininkų mokymo programas, jas taikyti regiono specifikai;

³⁹ Remiantis Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos medijų ir informacinio raštingumo ugdymo strateginėmis kryptimis 2019-2023 metams. Prieiga internete: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/nacionalines_bibliotekos_mediju_ir_informacinio_rastingumo_ugdymo_strategines_kryptys.pdf, psl. 21.

- Ieškoti regioninių partnerių MIR ugdymo įgyvendinimui, konsultuoti savivaldybių bibliotekas partnerių paieškos srityje;
- Rinkti informaciją apie savivaldybių bibliotekų planuojamas įgyvendinti iniciatyvas ir apie tai informuoti LNB;
- Vykdyti veiklų stebėseną ir teikti informaciją LNB apie Programos įgyvendinimo eigą ir rezultatus nustatytos teritorijos savivaldybių viešosiose bibliotekose.

3. Savivaldybių viešosios bibliotekos – MIR ugdymo įgyvendintojos

Savivaldybių viešosios bibliotekos yra bibliotekų grandinės dalis tiesiogiai dirbanti su vartotojais ir įgyvendinanti Programą vietos lygmeniu. Šioms bibliotekoms yra suteikiamos rekomendacijos dėl kompetencijų, metodinė medžiaga, MIR ugdymo gairės bei nustatomi programos įgyvendinimo rodikliai. Šioje vietoje yra svarbus glaudus bendradarbiavimas tarp apskrities viešosios bibliotekos ir savivaldybės viešosios bibliotekos, informuojant AVB apie kylančius iššūkius bei reikalingas priemones programai įgyvendinti. Savivaldybių viešųjų bibliotekų funkcijos:

- Įgyvendinti MIR ugdymo veiklas savivaldybių bibliotekose;
- Telkti bendruomenę ir ieškoti vietinių partnerių Programai įgyvendinti;
- Įgyvendinti nacionalinių MIR viešinimo kampanijų iniciatyvas vietos lygmeniu, jas pritaikyti vietos kontekstui;
- Informuoti savo apskrities viešąją biblioteką apie reikalingas kompetencijas, metodinę medžiagą, priemones;
- Dalintis informacija su apskrities viešąja biblioteka apie medijų edukacijos programos įgyvendinimo eigą ir rezultatus.

4. Lietuvos aklųjų biblioteka

Lietuvos aklųjų biblioteka, dėl turimo išskirtinio statuso Lietuvos bibliotekų sistemoje, nepatenka į nė vienos AVB įtakos zoną ir tiesiogiai bendradarbiauja su Kultūros ministerija. Siekiant užtikrinti MIR ugdymo prieinamumą ir specialiųjų poreikių turintiems asmenims, LAB turėtų atlikti Savivaldybių viešosioms bibliotekoms numatytas MIR ugdymo įgyvendintojo funkcijas, orientuotas į veiklų vykdymą, bendruomenės telkimą bei partnerių paiešką.

Atsižvelgiant į ypatingą šios bibliotekos statusą, LAB neturi tiesioginio kontakto su AVB – metodinę medžiagą, mokymus bei konsultacijas, programines lėšas LAB teikia Kompetencijų centras (LNB). Savo ruožtu, LAB teikia ataskaitas apie savo veiklą MIR srityje tiesiogiai LNB. LAB kompetencijomis gali būti pasitelkiama ir formuojant ugdymo metodinę medžiagą, ją pritaikant specialiesiems poreikiams ir kitose viešosiose bibliotekose.

5. Kultūros ministerijos veiklos sritys MIR ugdymo procese:

- Kelti Programos tikslus ir nustatyti veiklos kriterijus šių tikslų įgyvendinimui;
- Rengti, atnaujinti ir koordinuoti Pr, skirtą Lietuvos viešosioms bibliotekoms;
- Skirti finansavimą MIR veiklų įgyvendinimui, MIR tyrimams ir stebėsenai;

- Bendradarbiaujant su LNB bei kitais partneriais organizuoti MIR viešinimo kampanijas;
- Nustatyti MIR ugdymo rodiklius ir kompetencijas;
- Bendradarbiaujant su Medijų ir Lietuvos bibliotekų tarybomis, nustatyti metines prioritėtines MIR ugdymo temas, į kurias būtų orientuotos ugdymo veiklos bei viešinimo kampanijos nacionaliniu lygiu.

6. Medijų ir Lietuvos bibliotekų tarybos veiklos sritys MIR ugdymo procese:

- Bendradarbiaujant su Kultūros ministerija, nustatyti metines prioritėtines MIR ugdymo temas;
- Teikti pastabas ir pasiūlymus dėl Programos įgyvendinimo ir jos veiklos rodiklių.

MIR UGDYMO GAIRĖS

MIR ugdymu (Programa) turėtų būti siekiama didinti įvairaus amžiaus žiniasklaidos priemonių vartotojų žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygį kuriant sąmoningų ir atsakingų medijų bei informacijos vartotojų ir kūrėjų visuomenę.

Įgūdžiai

Procese siekiama suteikti visuomenei šias kompetencijas (pagal UNESCO, MIR kompetencijos skirstomos į šias pagrindines grupes):

- Gebėjimus atpažinti informacijos ir medijų turinio paieškos poreikį, gebėjimas jų ieškoti, surasti ir pasinaudoti.
- Gebėjimus suprasti, vertinti ir analizuoti informaciją ir medijų turinį.
- Gebėjimus kurti, naudoti ir stebėti informacijos bei medijų turinį.

1 lentelė. Kompetencijų sąrašas pagal UNESCO⁴⁰:

Gebėjimas atpažinti informacijos ir medijų turinio paieškos poreikį, gebėjimas jų ieškoti, surasti ir pasiimti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geba nuspręsti ir įvardinti, kokio pobūdžio ir apimties informacija ar medijų turinys jiems yra reikalinga, koku tikslu ji bus naudojama. 2. Geba ieškoti ir rasti konkrečią jiems reikalingą informaciją bei medijų turinį. 3. Geba veiksmingai ir etiškai pasiekti reikiamą informaciją ir medijų turinį. (<i>supranta autorių teises ir jas saugo, naudojasi legaliais medijų prieinamumo kanalais</i>) 4. Naudoja įvairias medijas ir visuomenės informavimo priemones. (<i>ieško informacijos įvairiuose informacijos šaltiniuose (medijose, internete, bibliotekose, archyvuose, organizacijose, per asmenis ir kt.)</i>) 5. Geba pasiimti ir laikinai saugoti informaciją ir medijų turinį naudodami įvairius metodus ir įrankius.
--	--

⁴⁰ Išsamus kompetencijų aprašas, parengtas remiantis UNESCO gairių „Pasaulinė medijų ir informacijos raštingumo vertinimo sistema: šalies pasirengimas ir kompetencijos“ (angl. UNESCO Global Media and Information Literacy Assessment Framework, 2013) techniniu priedu E – „MIR kompetencijų matrica (antroji pakopa)“. Sąrašas publikuotas Ugdymo plėtotės centro.

<p>Gebėjimas suprasti, vertinti ir analizuoti informaciją ir medijų turinį.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Supranta medijų ir viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų, institucijų vaidmenį, reikalingumą visuomenei. (<i>vertina nepriklausomos žiniasklaidos vaidmenį demokratinėje valstybėje; supranta žodžio laisvę ir jos ribas; atpažįsta cenzūrą; supranta žiniasklaidos kaip verslo specifiką; vertina medijos savininkų galimą įtaką turiniui</i>) 2. Geba pritaikyti bazinius kriterijus, kad įvertintų gautą informaciją bei jos šaltinius, medijų ir informacijos teikėjus. (<i>vertina informacijos, pateiktos įvairiais kanalais, kokybę (aktualumą, išbaigtumą, tikslumą, savalaikiškumą), patikimumą</i>) 3. Geba vertinti surinktos informacijos ir medijų turinio, jų šaltinių bei teikėjų autentiškumą. (<i>nustato skleidžiamos informacijos ar medijos turinio pirminį šaltinį (autorystę)</i>) 4. Lygina įvairių šaltinių pateikiamą informaciją tarpusavyje. (<i>šalia įprastų naudoja papildomus informacijos šaltinius, juos tarpusavyje lygina</i>) 5. Geba analizuoti informacijos ir medijų turinį. (<i>turi kritišką požiūrį į informacijos ir medijų turinio teikėjus; nustato skleidžiamos informacijos ar medijos turinio tikslą, tikslinę grupę, pagrindinę žinutę, gali įvardinti numanomą poveikį</i>) 6. Geba sisteminti ir organizuoti surinktą informaciją ir medijų turinį. (<i>organizuoja (renka, sistemina, apdoroja, atsirenka ir išdėlioja pagal svarbumą) ir perteikia informaciją</i>)
<p>Gebėjimas kurti, naudoti ir stebėti informacijos bei medijų turinį.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geba kurti naują informaciją, medijų turinį inovatyviais, etiškais ir kūrybiškais būdais. (<i>rengia/kuria publicistinius pasakojimus, vaizdo žinutes, tinklaraščius ir pan.; viešojoje erdvėje bendrauja, pateikia savo nuomonę būdais, kurie nėra įžeidūs ar kenksmingi kitiems</i>) 2. Geba informaciją, medijų turinį ar žinias skelbti etiškais, teisėtais ir efektyviais būdais, naudodamas tinkamus kanalus ir įrankius. (<i>naudoja, cituoja informaciją neiškraipytai; skleidžia savo kuriamą turinį tinkamomis techninėmis priemonėmis ir taip, kad ji pasiektų norimą tikslinę auditoriją; saugo asmeninę informaciją viešojoje erdvėje</i>) 3. Teikia grįžtamąjį ryšį (nuomonę, pastabas) medijų kūrėjams ir informacijos teikėjams. (<i>pateikia skundus ar praneša apie pastebėtus netikslumus ar pažeidimus žiniasklaidoje; atpažįsta patyčias, priekabiavimą, sukčiavimą internete ir tinkamai reaguoja</i>) 4. Pasinaudoja medijų kūrėjų ir viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų suteikiamomis galimybėmis prisidėti prie kultūrų tarpusavio dialogo ir aktyvaus dalyvavimo demokratinuose procesuose skatinimo. (<i>sprendžia problemines situacijas bendraudami virtualioje erdvėje; pasitelkę socialinius ir kitus tinklus dalyvauja visuomenės gyvenime, išreiškia savo požiūrius ir nuostatas, įsitraukia į interneto bendruomenes; geba išvengti žalingo turinio ir ryšių;)</i> 5. Geba stebėti savo sukurtos ir išplatintos informacijos, medijų turinio poveikį. 6. Stebi ir gali įvardinti egzistuojančių medijų ir kitų viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų daromą poveikį sau bei visuomenei. (<i>atpažįsta ideologinės/propagandinės manipuliacijos mechanizmus ir jiems atsispiria, atpažįsta ir analizuoja stereotipus; žino, kokias teises turi žmogus bendraudamas su žurnalistu</i>)

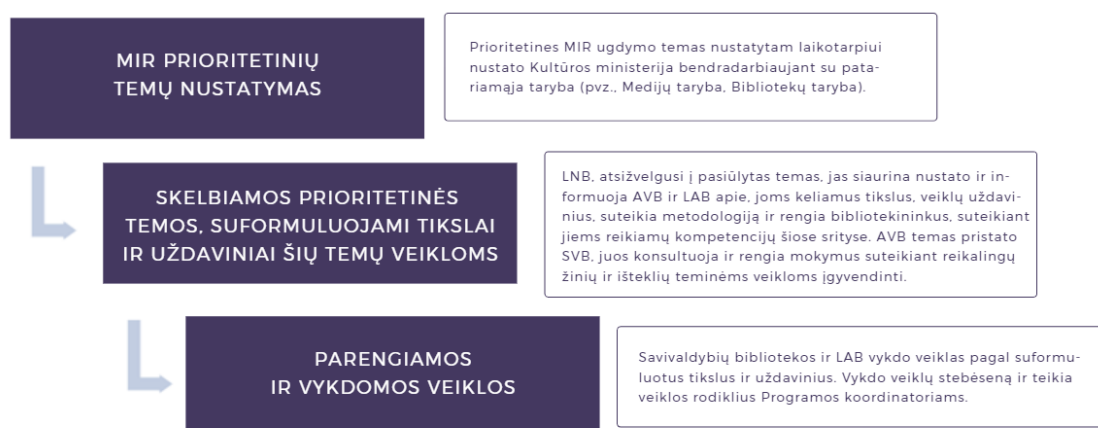
Vadovaujantis šiuo kompetencijų sąrašu gali būti sudaromos MIR ugdymo programos, organizuojamos veiklos, ruošiamos metodikos šioms kompetencijoms ugdyti. Svarbu suvokti, kad bibliotekų darbuotojai nėra MIR specialistai, tad jų parengimas bei šių kompetencijų suteikimas yra esminis paruošiamasis žingsnis tolimesniam Programos įgyvendinimui.

MIR ugdymo temos / sritys

Siekiant sistemingo MIR įgūdžių ugdymo, 2020 m. birželio mėn. vykusios viešosios konsultacijos-diskusijos metu, buvo siūloma nustatyti pagrindines temas konkrečiam laikotarpiui (pvz., vieneriems metams), paliekant formato pasirinkimo laisvę veiklas vykdančioms bibliotekoms.

Tokį prioritetinio temų sąrašo sudarymo nustatytam laikotarpiui vaidmenį galėtų atlikti tarpinstitucinė grupė, apjungianti MIR ugdymo vykdytojus, MIR specialistus ir kitas suinteresuotas šalis. Galima išnaudoti jau egzistuojančius patariamųjų organų formatus, tokius kaip Medijų ar Bibliotekų tarybos, kurios yra Kultūros ministerijos patiriamosios institucijos, atliekančios eksperto ir konsultanto funkcijas. Medijų taryba prisideda prie Kultūros ministerijos konsultavimo, analizuojant, vertinant ir sprendžiant visuomenės informavimo srities politikos formavimo ir įgyvendinimo klausimus, teikiant ministerijai pasiūlymus dėl visuomenės informavimo, informacinio saugumo bei medijų ir informacinio raštingumo perspektyvų, taip pat strateginių prioritetų nustatymo⁴¹. Bibliotekų taryba teikia Kultūros ministerijai pasiūlymus dėl kultūros politikos bibliotekų srityje formavimo bei šios politikos įgyvendinimo⁴².

Diskusijos metu buvo pastebėta, kad verta MIR prioritetines temas nustatytam laikotarpiui išskirti pagal jų aktualumą tuo metu mūsų valstybėje ir (ar) pasaulyje, pvz., kovos su propaganda būdai, socialinės medijos ir jų poveikis, informaciniai karai, atsparumas netikroms naujienoms, politinės reklamos atpažinimas rinkimų metu, pilietinė žurnalistika, asmens duomenų apsauga ir pan.

3 pav. Prioritetinių temų nustatymo ir veiklų vykdymo schema

⁴¹ Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Medijų tarybos darbo reglamentas. Prieiga internete: <http://lrkm.lrv.lt/lt/struktura-ir-kontaktai/tarybos-ir-komisijos/tarybos-prie-ministerijos/mediju-taryba>

⁴² Žr. Lietuvos bibliotekų tarybos nuostatus: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.261212?faces-redirect=true>

Veiklų koordinavimas ir stebėseną

Vienas svarbiausių MIR kompetencijų centro uždavinių – skirtingų veiklų, orientuotų į MIR, koordinavimas. Siekiant užtikrinti veiklų kokybę, MIR kompetencijų centras turi aiškiai suformuoti išskirtų temų ugdymo uždavinius, bendradarbiaujant su AVB galima rinkti informaciją apie vykdomas / planuojamas vykdyti veiklas. Veiklų žemėlapiu sudarymas gali padėti užtikrinti veiklų koordinavimą ir teminį bei geografinį pasiskirstymą.

Tiek Programos, tiek veiklų kokybei užtikrinti, svarbu suformuluoti aiškius veiklos rodiklius, kuriais bus matuojamas programos ir veiklų efektyvumas. Programos efektyvumo rodikliai gali būti nustatomi programos finansuotojui (Kultūros ministerijai) bendradarbiaujant su Programos įgyvendinimo koordinatoriumi-kompetencijų centru – LNB. Programos efektyvumas gali būti vertinamas tiek kiekybiniais rodikliais tokiais kaip: įvykdytų veiklų skaičius; veiklose dalyvavusių skaičius; apmokytų bibliotekos darbuotojų ir jų įgytų kompetencijų skaičius, tiek ir kokybiniais, pvz.: kompetencijas įgijusių asmenų veiklų vertinimas, įgytų žinių ir kompetencijų vertinimas ir pan. Kultūros ministerija, kartu su Kompetencijų centru sudaro stebėsenos ir vertinimo planą.

Ugdomas kompetencijas ir dalyvių progresą galima vertinti pasitelkiant UNESCO vertinimo gaires, pateiktomis šio dokumento 13 psl. Ši vertinimo sistema apibrėžia kompetencijas ir MIR pažangos lygius, kurių siekiama MIR ugdymu. Vertinimo procesas, pasak UNESCO, yra itin svarbus žingsnis kuriant, planuojant ir vykdam MIR veiklas, leidžiantis įvertinti egzistuojančias programos stiprybes ir silpnybes. Be vertinimo duomenų gali būti sunku suvokti progresą, suprasti ugdymo poreikius, kylančius iššūkius.

Partnerystės

Atsižvelgiant į Suomijos ir Švedijos MIR ugdymo praktikų analizę, šių dienų MIR ugdymas reikalauja aktyvaus skirtingų suinteresuotų šalių įsitraukimo, siekiant MIR ugdymą padaryti prieinamu didesnei daliai tikslinių grupių. Suomijos nacionalinėje medijų edukacijos strategijoje pažymima bendradarbiavimo MIR srityje svarba.

Siekiant palengvinti potencialių partnerių paiešką viešosioms bibliotekoms, MIR kompetencijų centrai gali būti pavesta užduotis bendradarbiaujant su nacionaliniu MIR tinklu (MIRT) ir kitais MIR ugdymo dalyviais sudaryti egzistuojančių iniciatyvų ir pagrindinių MIR ugdymo dalyvių žemėlapi. Tokiu būdu veiklų vykdymui bibliotekos galėtų susirasti partnerių, iš jų sulaukti ekspertinių žinių, kaip dirbti tam tikromis temomis ar su tam tikromis auditorijomis.

Patirčių pasidalijimui ir partnerysčių užmezgimui gali pasitarnauti organizuojami susitikimai, konferencijos, kiti renginiai tarptautiniu, nacionaliniu ar vietos lygiu. Tokio tipo renginiai galėtų suburti MIR ugdytojus, suinteresuotas organizacijas ir institucijas, akademikus ir kitus MIR ekspertus. Konferencijos pobūdžio renginys galėtų paskatinti diskusijas apie MIR metodologijas, naujas įžvalgas ir atradimus medijų pasaulyje, įrodymais grįstas ugdymo praktikas, bendrą strategijų ar įsipareigojimų kūrimą.

Suomijos pavyzdys rodo, kad būrimasis į MIR tinklus gali atnešti visapusės naudos MIR dalyviams. Lietuvoje egzistuojant nacionaliniam MIR tinklui, Kompetencijų centras galėtų

užmegzti ryšį su šiuo tinklu ir paskatinti bibliotekų tinklo dalyvius prisijungti prie šio bendradarbiavimo tinklo. Atsižvelgiant į Suomijos patirtį ir rekomendacijas, skatinama išnaudoti ir kitas komunikacines priemones, tokias kaip socialiniai tinklai ir kurti bendradarbiavimo grupes / tinklus informacijos apsiukeitimui, partnerystės užmezgimui ar patirčių pasidalijimui.

Tikslinės auditorijos

Bibliotekos yra vietos bendruomenių centrai, tad gali geriausiai atliepti skirtingų auditorijų poreikius. Tačiau, svarbus Programos vykdytojo (Kompetencijų centro) vaidmuo būtų prisidėti prie veiklų planavimo gerinimo atliekant tyrimus, bendruomenių apklausas bei vykdant diskusijas su vietos bendruomenėmis.

Nors bibliotekos lankytojų spektras itin platus, diskusijos-konsultacijos metu buvo nuspręsta, jog bibliotekos visų pirma turėtų stengtis patenkinti MIR poreikius tų auditorijų, kurios nėra įtrauktos į švietimo sistemą, nes būtent jai adresuojamas uždavinys ugdyti mokinius ir studentus. Ypač pabrėžtas poreikis ugdyti senjorų MIR kompetencijas, kuriems biblioteka yra svarbi vieta, ir suaugusiuosius, kuriems skirtų egzistuojančių iniciatyvų skaičius mažiausias, taip pat pritaikyti MIR ugdymą žmonėms su specialiaisiais poreikiais. Svarbu išskirti ir bibliotekininkų auditoriją, kurios kompetencijų ugdymas būtų orientuotas ne tik į MIR sritį, tačiau ir į kitas bendrąsias kompetencijas, reikalingas visuomenės kompetencijų ugdymui. Kompetencijų centro viena iš užduočių, formuojant tikslus ir uždavinius bibliotekoms, galėtų būti tikslinės auditorijos (auditorijų) išskyrimas pagal tematiką ir jos (jų) ugdymo poreikius tam tikrose MIR srityse.

Potencialūs partneriai – MIR veiklas vykdančios organizacijos, kurios dėl turimos patirties šioje srityje gali padėti tiek ugdant bibliotekininkų MIR kompetencijas, tiek dirbant su įvairiomis tikslinėmis grupėmis – vieni dirba su jaunimu, kiti turi patirties senjorų ugdyme, vieni daugiau dirba ugdydami dezinformacijos atpažinimo gebėjimus ir įgūdžius kritiškai vertinti gaunamą informaciją, kiti daugiau dėmesio skiria gebėjimo kurti turinį ugdymui.

Ištekliai (metodinė medžiaga)

Sudarytas egzistuojančių išteklių sąrašas padėtų veiklas vykdančioms bibliotekoms sutaupyti žmogiškųjų ir finansinių išteklių. Kompetencijų centras galėtų imtis šios atsakomybės, kaip ir identifikuoti poreikį naujos metodinės medžiagos kūrimui išskirtoms prioritetinėms temoms. Dėl vis besikeičiančio medijų pasaulio, nuolat tobulėjančių technologijų, tokią metodinę medžiagą turėtų sudaryti ar (ir) peržiūrėti tarpdisciplininė MIR ekspertų grupė. Pagal tematiką, tokią ekspertų grupę galėtų sudaryti įvairių disciplinų atstovai: akademikai, MIR ugdytojai, (suaugusiųjų) švietimo ekspertai, žiniasklaidos / komunikacijos, psichologijos ekspertai ir pan., kurie Programos vykdytojo užsakymu sudarytų ar įvertintų metodinę medžiagą.

Tyrimai

Remiantis Suomijos nacionaline medijų edukacijos strategija, vykdant medijų edukacijos programą ir siekiant užtikrinti MIR ugdymo kokybę, būtina atsižvelgti į įrodymais grįstas ugdymo praktikas. Programos finansinė parama turėtų būti skirta ne tik veiklų vykdymui, bet ir tyrimų, mokomųjų seminarų, mokslinių konferencijų MIR srityje organizavimui ar publikacijų vertimui į lietuvių kalbą. Ypač svarbu tęsti mokslinius tyrimus, stebėsenas, norint vertinti MIR

progresą Lietuvoje, ieškoti efektyvių būdų MIR ugdymui, kurti metodikas tikslinėms grupėms, jas pritaikyti žmonėms su spec. ugdymo poreikiais.

BIBLIOTEKŲ DARBUOTOJŲ KOMPETENCIJOS, REIKALINGOS MIR UGDYMIUI

Apžvelgus pagrindinius Programos uždavinius, dalyvių funkcijas bei MIR ugdymo gaires, verta išskirti bibliotekų darbuotojų kompetencijų MIR srityje ugdymo poreikį. 2020 m. „Kurk Lietuvai“ atliktos viešųjų bibliotekų apklausos duomenimis⁴³, per pastaruosius 12 mėnesių bibliotekos darbuotojai iš 91 proc. (59) bibliotekų dalyvavo mokymuose, seminaruose ar kitose MIR ugdymo veiklose. Pagrindinės MIR sritys, kuriose darbuotojai ugdė kompetencijas yra kompiuterinio raštingumo / skaitmeninių medijų naudojimo mokymai (96 proc.), 52 proc. bibliotekos darbuotojų kėlė kompetencijas turinio kūrimo srityje, šiek tiek daugiau nei trečdalis (36 proc.) bibliotekos darbuotojų ugdė kritinį mąstymą informacijos vertinimo srityje. Rezultatai rodo, kad bibliotekininkai turi gerus medijų naudojimo įgūdžius, tačiau kitos MIR ugdymui reikalingos kompetencijos, tokios kaip kritinio mąstymo ugdymas ar turinio kūrimas, turi būti ir toliau ugdomos bei tobulinamos, siekiant stiprinti jų kaip medijų edukatorių vaidmenį vietos bendruomenėse.

2019 m. kultūros politikos strateginiame dokumente „Kultūra 2030“ įvardijamas siekis ugdyti kultūrinės žmogaus kompetencijas ir kūrybingumą visą gyvenimą, o šiam tikslui pasiekti būtina nuosekliai rengti aukštos kvalifikacijos kultūros ir meno pedagogus, profesionalius kultūros darbuotojus ir vadybininkus⁴⁴.

Kultūros darbuotojai, tarp kurių ir bibliotekų darbuotojai, yra aktyvūs mokymosi visą gyvenimą proceso dalyviai, kurių užduotys neatsiejamos nuo visuomenės kultūrinės edukacijos, informacinio raštingumo ir kitų šiandienos visuomenei ir gyventojams reikalingų kompetencijų tobulinimo⁴⁵. Kaip pažymima Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programoje, būtent dėl to svarbu ugdyti ir tobulinti pačių kultūros darbuotojų kompetencijas. Programos keliami uždaviniai ir tikslai negali būti įgyvendinti be bibliotekos darbuotojų kompetencijų tobulinimo sistemos.

Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programa tarp specialiųjų ir profesinių bibliotekų srities kompetencijų⁴⁶ yra numatytos ir su MIR gebėjimais susijusias kompetencijos, tokios kaip:

- Duomenų valdymas ir analitika
- Mokslo informacijos šaltiniai ir ieška
- Dirbtinis intelektas ir sprendimų priėmimas
- Informacijos valdymas, analizės metodai ir įrankiai

⁴³ „Kurk Lietuvai“ 2020 m. atlikta Lietuvos „Viešųjų bibliotekų galimybių medijų ir informacinio raštingumo srityje apklausa“: <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2020/07/Apklausos-ap%C5%BEvalga-%E2%80%93MIR-ugdymas-vie%C5%A1osiose-bibliotekose.pdf>

⁴⁴ Lietuvos kultūros politikos strategija „Kultūra 2030“. Prieiga internete:

https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAP/8e579f21682011e99684a7f33a9827ac/afd14f50730d11e99684a7f33a9827ac/afd14f50730d11e99684a7f33a9827ac/afd14f50730d11e99684a7f33a9827ac/format/ISO_PDF/

⁴⁵ Žr. Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programą.

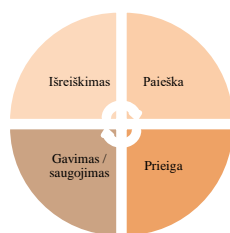
⁴⁶ Žr. Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programą, p. 13.

- Informacijos paieškos strategija, paieškos rezultatų vertinimas ir efektyvus panaudojimas
- Elektroninių išteklių ir informacinių sistemų valdymas
- Kritinis mąstymas
- Naujų žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumas
- Informacinis raštingumas
- Informacijos teisė ir intelektinės nuosavybės teisė
- Strateginė informacijos ir žinių vadyba
- Medijų industrijos
- Analitinės informacinės technologijos
- Skaitmeninės technologijos
- Duomenų apsauga ir atviroji prieiga
- Duomenų bazių valdymas
- Inovatyvios technologijos ir skaitmeninės inovacijos

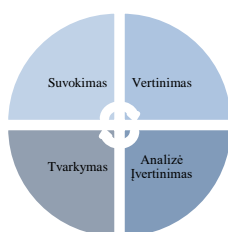
Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad vykdant Programą, bibliotekų darbuotojams ne mažiau bus svarbios tiek skaitmeninės kompetencijos, tiek kitos, šiame sąraše paminėtos kompetencijos, tokios kaip andragoginė veikla, kultūrinių, edukacinių ir mokslinių programų kūrimas ir organizavimas.

Nors ši Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programa siekia ugdyti ne mažai su MIR susijusių kompetencijų tarp bibliotekos darbuotojų, joje nėra detalizuojama kokiems MIR komponentams jos priklauso ir kokius konkrečius įgūdžius bus siekiama ugdyti. Siekiant tinkamai parengti bibliotekų darbuotojus, Programoje turi būti skiriamas didelis dėmesys pirmiausia paruošiant bibliotekų darbuotojus, jiems suteikiant galimybę įgyti ir (ar) tobulinti MIR žinias ir įgūdžius.

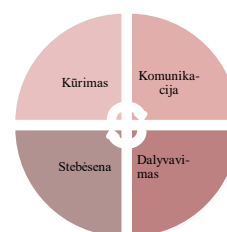
Jų kompetencijų ugdymą galima organizuoti vadovaujantis UNESCO rekomendacijomis bei aukščiau minėtą sąrašą papildyti ir išplėsti gebėjimais, kurie padėtų bibliotekininkams geriau suvokti medijas bei MIR sritį. UNESCO pažymi informacijos gavimą, vertinimą ir kūrimą, kaip pagrindinius MIR komponentus. Žemiau pateikiame šiems komponentams priskiriamus mokomuosius dalykus bei su jais susijusių kompetencijų santrauką pagal UNESCO:

- Informacijos paieška;
- Etiškas informacijos ir medijų turinio naudojimas (autorių teisės, legalių kanalų naudojimas ir pan.);
- Įvairių šaltinių naudojimas;
- Informacijos tinkamas ir etiškas laikymas bei saugojimas.

- Medijų ir informacijos rengėjų vaidmens visuomenėje suvokimas;
- Informacijos, šaltinių, medijų ir informacijos rengėjų vertinimas;
- Informacijos iš įvairių šaltinių palyginimas tarpusavyje;
- Informacijos ir medijų turinio kritinė analizė;
- Informacijos sisteminimas.

- Naujos informacijos, medijų turinio kūrimas;
- Informacijos, medijų turinio skelbimas etiškais, teisėtais, efektyviais būdais;
- Grįžtamojo ryšio (nuomonės, pastabų) teikimas medijų kūrėjams ir informacijos rengėjams;
- Kultūrų dialogo ir aktyvaus dalyvavimo demokratinuose procesuose, pasinaudojant medijų teikiamomis galimybėmis, skatinimas;
- Informacijos, medijų turinio poveikio stebėseną.

4 pav. MIR komponentai ir MIR mokomieji dalykai. Parengta remiantis UNESCO gairėmis „Pasaulinė medijų ir informacijos raštingumo vertinimo sistema: šalies pasirengimas ir kompetencijos“ (angl. *UNESCO Global Media and Information Literacy Assessment Framework*, 2013).

Pateiktas kompetencijų sąrašas yra rekomendacinio pobūdžio ir nėra baigtinis. Nuolat besikeičiančiame pasaulyje, tobulėjant technologijoms, MIR įgūdžiai taip pat kinta, tad tai skatina nuolatinį bibliotekos darbuotojų kompetencijų lavinimo ir kaitos poreikį. Įgyvendinant Programą, atsižvelgiant į naujus dalyvių mokymo(si) poreikius, kompetencijų sąrašas turi būti pildomas ir tobulinamas.

Siekiant, kad Programa būtų įgyvendinama sėkmingai ir pasiektų užsibrėžtų tikslų, yra būtina išskirti, kokias kompetencijas pirmiausia turi įgyti / tobulinti bibliotekos darbuotojai prieš vykdant veiklas. Kultūros ministerijai kartu su Medijų taryba ir Lietuvos bibliotekų taryba išskyrus prioritines MIR ugdymo temas nustatytam laikotarpiui, LNB turėtų įvertinti bibliotekos darbuotojų kompetencijų ugdymo poreikį šiose srityse ir išskirti, kokių kompetencijų turėtų įgyti bibliotekos darbuotojai šiose prioritėtinėse srityse, jas derinant su kitomis kompetencijų kėlimo programomis.

Kaip ir Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programoje, pažymėtina, kad kompetencijų sandara gali būti lanksti ir kisti, pavyzdžiui, priklausomai nuo vietovės, kurioje veikia biblioteka. Egzistuojant skirtumams tarp skirtingų regionų, kaimo vietovių poreikiai gali būti imlesni kitokioms specialiosioms ir profesinėms

kompetencijoms⁴⁷. Be to, skirtingiems bibliotekų tinklo lygiams kompetencijos turėtų būti pritaikytos pagal realų poreikį ir srities atstovų išvalgas. Pateiktas kompetencijų sąrašas turi būti tobulinamas, atsižvelgiant į partnerių, ekspertų ir dalyvių grįžtamąjį ryšį.

Įgūdžių vertinimas ir stebėseną

Prieš pradėdant Programos veiklų vykdymą, bus svarbu įvertinti bibliotekos darbuotojų pažangos lygį MIR srityje, siekiant nustatyti ugdytinas kompetencijas. Šių pareigų galėtų imtis apskričių viešosios bibliotekos, kurios veikia kaip vietiniai metodiniai centrai savivaldybių bibliotekoms. Įvertinus pažangos lygį, galima būtų sudaryti ugdytinų kompetencijų sąrašą, jį formuojant, papildant pagal poreikį bei tematikos specifiką. MIR progreso stebėsenos mechanizmo pavyzdį ir MIR kompetencijų matricą yra sudariusi UNESCO⁴⁸, pagal ją MIR kompetencijų lygius galima skirti į tris: bazinį, vidutinį ir pažengusį (5 pav.). Nustačius bibliotekos darbuotojų lygį, būtų galima matyti koks yra ugdytinų kompetencijų poreikis.

BAZINIS	VIDUTINIS	PAŽENGŲS
Dalyvis turi bazinį žinių, suvokimo ir patirties su MIR lygį, yra žymus poreikis ugdyti ir stiprinti MIR žinias.	Dalyvis turi gerus MIR įgūdžius, žinias, įgytus mokymuose ir praktikoje, tačiau egzistuoja žinių spragos tam tikrose srityse.	Dalyvis turi labai gerus MIR įgūdžius ir žinias, įgytus mokymuose ir praktikoje.
Atpažįsta informacijos ir medijų (turinio) naudojimo poreikius, gali identifikuoti, išsaugoti informaciją ir turinį iš lengvai pasiekiamų informacijos prieigos šaltinių, pasinaudojant baziniais įrankiais.	Geba įvardinti informacijos ir medijų turinio poreikius, apibrėžiant reikiamos informacijos pobūdį, svarbą ir aprėptį. Siekia surasti ir parinkti informaciją iš skirtingų šaltinių, pasinaudojant skirtingais įrankiais bei saugant informaciją taikant teisėtus ir etiškus būdus.	Savo informacijos ir medijų turinio poreikius sugeba paversti konkrečiomis strategijomis ir planais, apibrėžiančiais kaip bus ieškoma ir pasiekama informacija iš skirtingų šaltinių. Geba sistemaiškai ir efektyviai naudotis tinkamais ir, jei reikia, skirtingais įrankiais bei taip rinkti egzistuojančią informaciją tolimesniam jos panaudojimui.
Pasirenka informacijos šaltinius be aiškių vertinimo kriterijų, tik iš dalies suprantant pagrindinius principus, sąlygas ir funkcijas, kurias atlieka žiniasklaida ir informacijos rengėjai visuomenėje. Ribotai suvokia informacijos ir medijų turinio autentifikavimą.	Geba analizuoti ir atskirti informacijos, jos šaltinių kokybę ir patikimumą, suvokiant žiniasklaidos ir informacijos rengėjų svarbą ir jų poveikį visuomenėje, tačiau ne pilnai suvokia egzistuojančius skirtingus požyrius. Geba rinkti ir saugoti informaciją ir medijų turinį tolimesniam panaudojimui.	Geba interpretuoti, palyginti, kritiškai vertinti, autentifikuoti ir sistematizuotai laikyti informaciją ir medijų turinį, atsižvelgiant į taikomą kontekstą ir sąlygas. Gerbia ir suvokia autorių teises, žiniasklaidos ir informacijos rengėjų vaidmenį visuomenės, organizacijos ar bendruomenės vystymuisi.

⁴⁷ Žr. Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programą

⁴⁸ UNESCO Global Media and Information Literacy Assessment Framework, 2013

<p>Tvarko ir saugo informaciją naudojant bazinius įrankius bei dalinasi informa-cija be kritinio jos įvertinimo, pilnai nesuvokiant esminių teisinių ir etinių sumetimų.</p>	<p>Geba kurti ir komunikuoti naują informaciją ir medijų turinį, pasitelkiant įvairius formatus, pasinaudojant tinkama-mais kanalais ir įrankiais. Geba įsitraukti į dialogą su kitais vartotojais, tačiau turi ribotą etinių ir teisinių sumetimų suvokimą.</p>	<p>Geba kombinuoti informaciją ir medijų turinį kuriant naujas žinias (angl. <i>new knowledge</i>), atsižvelgiant į tikslinių grupių socialinius ir kultūrinius aspektus. Geba komunikuoti ir dalintis sukurta informacija ir turiniu skirtingais tinkamais formatais, pasitelkiant skirtingus įrankius, taikant juos teisiniu, etiniu ir efektyviu būdu. Geba stebėti daromą poveikį ir įtaką.</p>
--	--	---

5 Pav. MIR įgūdžių lygių sistema. Parengtas remiantis UNESCO gairėmis „Pasaulinė medijų ir informacijos raštingumo vertinimo sistema: šalies pasirengimas ir kompetencijos“ (angl. UNESCO Global Media and Information Literacy Assessment Framework, 2013).

REKOMENDUOJAMAS PROGRAMOS FINANSAVIMO ORGANIZAVIMAS

Pagal Programą, finansavimą nustatytam periodui Kultūros ministerija skiria LNB, kuri, atsižvelgdama į nustatytus prioritetus, Programos veiklos rodiklius ir metines temas, finansavimą orientuoja į tris pagrindines sritis:

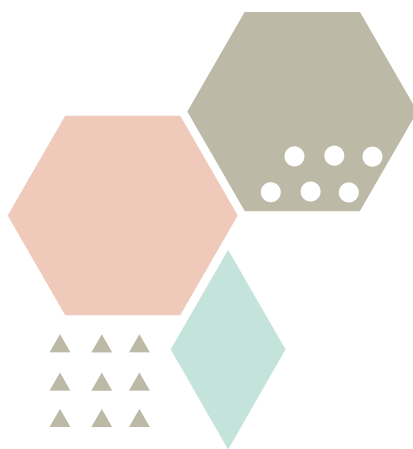
- Mokymų bibliotekininkams pagal numatytas sritis organizavimui: ši finansavimo dalis skirta AVB bei LAB bibliotekininkų kompetencijų kėlimo mokymams, kuriais siekiama suteikti žinių ne tik MIR turinio srityje, bet ir ugdyti edukacines kompetencijas. LNB taip pat koordinuoja dalies šių lėšų perdavimą AVB, kurios atitinkamai vykdo mokymus ir konsultacijas savo numatytos teritorijos savivaldybių bibliotekininkams. Šių mokymų organizavimą turinį ir finansavimą rekomenduojame derinti su Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programos nuostatomis.
- Prioritetinių temų medžiagos kūrimui, tyrimams: ši finansavimo dalis skirta metodinės medžiagos rengimui, tyrimų finansavimui, siekiant užtikrinti kokybišką reikalingos medžiagos perdavimą programos įgyvendintojams vietos bendruomenėse. Ši finansavimo dalis yra tiesiogiai skirta LNB, kaip Kompetencijų centro, funkcijoms įgyvendinti.
- Veiklų numatytose srityse bei viešinimo kampanijų organizavimui:

Savivaldybių viešosios bibliotekos, atsižvelgusios į pateiktas MIR ugdymo temines gaires, parengia MIR ugdymo planą atitinkamam laikotarpiui bei nustato šio plano biudžetą. Apie programines lėšas, reikalingas veiklos įgyvendinimui, savivaldybės viešosios bibliotekos informaciją teikia AVB, kurios, atsižvelgusios į parengtą kiekvienos savivaldybės planą ir biudžetą, teikia užklausą LNB dėl visų savo teritorijoje esančių savivaldybių bibliotekų finansavimo.

Atsižvelgiant į numatytas temas bei LNB, Kultūros ministerijos ir Medijų bei Lietuvos bibliotekos tarybų parengtas rekomendacijas, veiklas MIR srityje norinčios vykdyti bibliotekos turi pateikti metinį MIR veiklų planą ir numatytą biudžetą LNB, kuri įvertinusi veiklas ir išlaidas koordinuoja skirtų lėšų skirstymą bibliotekoms. Už įvykdytas veiklas ir lėšas bibliotekos atsiskaito LNB, kuri teikia ataskaitas Kultūros ministerijai.

Rekomendacijos Kultūros ministerijai dėl tolimesnio šio modelio įgyvendinimo:

- Inicijuoti Programos rengimo darbo grupę, kurią sudarytų bibliotekų atstovai, medijų ekspertai bei Kultūros ministerijos atstovai;
- Parengti programos finansavimo schemą bibliotekų tinklui, užtikrinantį finansavimo efektyvumą bei skaidrumą; numatyti ataskaitinius laikotarpius savivaldybių bibliotekoms, AVB ir LNB;
- Bendradarbiaujant su LNB, Programos rengimo metu tiksliau apibrėžti sąsajas su Kultūros sektoriaus darbuotojų 2020-2022 metų kvalifikacijos tobulinimo programa.

2020 m.
Dokumentą parengė
Rūta Beinoriūtė ir Greta Kundrotaitė.
Šis modelis yra „Kurk Lietuvai“ projekto Kultūros
ministerijos dalis